

HUKUK REFORMUNUN UYGULANAMAZLIĞI: İNSAN UNSURU(*)

Muhammet ÖZEKES

Giriş

Son çeyrek yüzyılda Ülkemizde çok yoğun bir kanunlaştırma hareketi ortaya çıkmış, bunların bir kısmı ise, hukuk reformu olarak nitelendirilmiştir. Gerçekten, bu yeniliklerin bir kısmı, hem anlayış hem de düzenleme bakımından reform sayılacak niteliktedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılında yoğunlaşan yeni yapılanma arayışları çerçevesinde, önemli hukukî değişiklikler ve reformlar yapılmış, ancak bunlar İmparatorluğu kurtarmaya yetmemiş, sadece ömrünü biraz daha uzatmıştır. Cumhuriyetin ilânı ile birlikte, büyük bir hukuk değişimi ve dönüşümü gerçekleşmiştir. Şüphesiz son yıllarda yapılan değişikliklerin tümü, Cumhuriyetin getirdiği kazanımların üzerine tesis edilen yeniliklerdir. Çünkü Cumhuriyetin kazanımları olmasaydı, bu yenilikleri konuşmak bile mümkün olmazdı.

Burada üzerinde duracağımız hususların birçoğu, aslında bir hukuk reformu ya da en basit hukuk düzenlemesi yapılırken dahi göz önünde tutulmalıdır. Ancak, biz bu çalışmada, çok eski tarihlere gitmeden, son zamanlarda yapılan reformlarda insan unsurunun ihmaline dayanan bir eleştiri ve bunun gerekçelerini ortaya koymaya çalışacağız.

Bir hukuk reformu ya da hukuk düzenlemesi yapıldığında, ilk göz önünde tutulması gereken husus ve böyle bir çalışmanın temel unsuru insandır. Çünkü insanlar için ve yine insanlar tarafından uygulanmak üzere bu düzenlemeler yapılmaktadır. Ancak, hukuk düzenlemelerinde insan unsuru neredeyse unutulmuş, hukukî düzenlemeler mekanik bir anlayışla hazırlanır hale gelmiştir. Hukuk reformunun başarısızlığında, başka unsurların da rolü olmakla birlikte, bunların etkisi kanaatimizce oldukça azdır; insan unsuru göz ardı edildikçe, yapılan çalışmaların tümü boşuna yapılmış çalışmalardır ve başarı şansı sadece tesadüfidir veya bazı fedakâr insanların çabaları ile belirli bir başarı elde edilebilecektir.

I. Hukukun Amacı ve Hukuk Uygulaması Bakımından İnsan Unsuru

Aslında hukukta insan unsurunun önemini anlatmak, yine bir hukukî tabirle, adeta abesle iştigaldir. Çünkü hukuk çok genel olarak insanların birbirleriyle ve oluşturdukları topluluklarla ilişkilerini düzenleyen, yaptırımın zorlayıcılığı ve bağlayıcılığı yönünden diğer düzen kurallarından ayrılan kurallar bütünüdür. Bu tanım dahi göstermektedir ki, hukuk, insan ve insan topluluklarının düzeni için vardır. Aslı unsuru insan olan bir kurumda, insanı anlamadan ve görmemezlikten gelerek bir sonuç da elde edilemez.

* Bu yazı, Ankara Barosu'nun 11-15 Ocak 2010 tarihlerinde yaptığı Uluslararası Hukuk Kurultay'ında sunulmuş tebliğdir.

Hukukun genel olarak üç temel amacı vardır. Bunlar:

- Toplumsal düzeni sağlamak (şeklî ve görünüşteki amaç)
- Toplumsal ihtiyaçları karşılamak (maddî ve özünde yatan amaç)
- Adaleti gerçekleştirmek (etik ve manevî amaç)

Hukuk, toplumsal kurallar bütünü olarak, görünürde düzeni sağlamayı amaçlar. Ancak, asıl ve gerçek amacı bu değildir. Çünkü bir düzen içinde yaşandığında, insanın varlığını koruması için gerekli olan ihtiyaçlar, sürdürülebilir şekilde ve tam olarak karşılanabilir. Bununla birlikte, düzenin ve bu düzene uygun düzenlemelerin, adalet hissini zedelememesi, ihtiyaçlar karşılanırken adaletin gözetilmesi gereklidir. Aksi halde, adalet hissi zedelenince, düzene uyma ve bağlı olma anlayışı terk edilir, düzen kaybolunca kaos başlar ve en basit ihtiyaçlar dahi karşılanamaz hale gelir.

Bu üç amaçtan, şeklî ve maddî amaç, aslında az çok hayvan toplulukları için de geçerlidir. Çünkü hayvanların da ihtiyaçları vardır, bu ihtiyaçları çoğu kez topluluk halinde, belirli bir düzen içinde yaşayarak (ancak bu topluluk sürü olarak nitelendirilir) giderirler. İnsanlardaki düzeni, hayvanlardan ayıran temel faktör, etik-manevî amaçtır; yani, adalettir. Hayvan toplulukları, düzeni güçle ve içgüdüsel olarak sağlarken; insan toplulukları, düzenin devamlılığını ancak adaletle sağlarlar. Bazen güçle de bir düzen sağlanır ya da sağlandığı sanılır; ancak güce dayalı düzen, kalıcı ve ihtiyaçları gerçekten karşılayıcı olmaz; sadece gücü elinde tutanın ya da tutanların ihtiyaçlarına ve onların ihtiyaç anlayışına göre şekillenir. O zaman, adaletin olmadığı yerde gerçek bir hukukun varlığından söz edilemez. Adalet, en çok telaffuz edilen, ancak hukukun manevî amacı olduğu için tam ve tek bir tanım olmayan hukuk kavramıdır. Adalet, bir içselleştirme meselesi olup esasen bir hissi ve inancı ifade etmektedir. Böyle bir his ve inanca ise insanoğlu sahiptir. Bu his ve inanç tatmin edilmedikçe, bu endişe taşınmadıkça, kalıcı bir hukuk düzeninden söz edilemez.

Hukukun tanımı ve yukarıda zikredilen amacı yanında, hukuk uygulaması da dikkat alındığında insan unsurunun her noktada gözetilmesi gerekir. Hukukun uygulaması denildiğinde, esasen soyut, genel, objektif kuralların somut, özel, sübjektif durumlara uygulanması akladır. Her somut olay, kendi içindeki özelliklerle diğerlerinden ayrılır. Uyuşmazlıkların bir kısmı birbirine çok benzese de, her bir olayda farklı insanlar, az çok farklı şartlar söz konusudur. Her bir kural altılamasında, soyut kurallar somut olay ve onun tarafları arasındaki ilişki gözetilmek zorundadır. Bu sebeple, kuralı uygulayan da, kuralın uygulandığı ve muhatap olan kişiler de insan olduğundan, insan unsuru dışlanarak, önemsizleştirilerek bir uygulama yapılması mümkün değildir.

Hukuk uygulamasında insan unsurunun önemini anlamak için, hukuku uygulayacak hâkimlere hitap eden Anayasa hükmüne bakmak fazlasıyla yeterlidir. Bu hüküm, yukarıda hukukun amacı ve hukuk uygulaması konusunda ortaya koyduğumuz hususların hem tezahürü hem de

doğrulamayıdır. Anayasa'nın 138. maddesinin 1. fıkrası "*Hâkimler, ... Anayasa'ya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre karar verirler.*" demektir. Yani, nihâî karar mercii hâkimin vicdanıdır. Anayasa, kanun ve hukuk, sübjektif ve insana özgü manevî bir kavram olan vicdan ve vicdanî kanaatin objektif olarak uygulanması için ölçüdür. Vicdan, adaletin tecelli ettiği, soyut kuralın somut olarak gerçekleştiği manevî bir alandır. Yani, yukarıda adalet ve hukuk için söylediklerimiz, farazî, teorik ve ütöpik yaklaşımlar değil, bizzat Anayasa hükmü ile kurallaşmış, tecessüm etmiş hususlardır.

II. Hukuk Eğitiminde ve Öğretiminde İnsanın Unutulmuş Olması

Bugün gelinen noktada, hukuk eğitiminde insan unsuru neredeyse unutulmuş, hukuk fakülteleri sıradan fakülteler haline getirilmiştir. Ancak, bu, bugünün sorunu değil, on yılların sorunudur. Yaptığımız bu eleştiriyi, son yıllarda yoğun şekilde açılan hukuk fakültelerine ve yetersiz hukuk eğitime yönelik bir eleştiri olarak almamak gerekir. Kanaatimizce, Cumhuriyetin başındaki bazı çabalar dışında, ülkemizde hukuk eğitimi konusunda, hiçbir zaman ciddî bir vizyon, bu vizyona uygun politika ve uygulama olmamıştır. Ülkemizde iyi hukukçuların yetişmesi, kurumsal değil, daha çok bireysel çabaların ürünü ve başarısıdır. İyi öğretim üyeleri, iyi dekanlar, iyi rektörler varsa, bazı iyi şeyler yapılmış, iyi öğrenciler ve akademisyenler yetişmiştir.

Bu söylediklerimiz çok iddialı gelebilir; ama bunun çok somut delillerini ortaya koymak mümkündür. Örneğin, yukarıda zikredilen, Anayasa hükmü dikkate alındığında, asıl karar yeri vicdan olmasına rağmen, biz hukuk eğitiminin, lisans, staj, meslek ve meslek içi eğitiminin neresinde ve ne kadar vicdanî kanaate önem veriyoruz? Adeta bir bilgisayara program yüklercesine, Anayasayı, kanunları, hukuku ve bunların teknik yönlerini öğretiyoruz; ama vicdanî kanaat nasıl sağlıklı oluşturulur gerçekten öğretiyor muyuz? Çünkü muhataplarımızın insanlar olduğunu, hukuk fakültesinden mezun olanların insan olduğunu, yarın insanların, hatta bazen ülkenin kaderi hakkında karar vereceklerini unutmuş durumdayız. Öğrencilerin, zihinleri önemli önemsiz, gerekli gereksiz ayrımı yapmadan, birçok bilgiyle doldurulmaktadır; daha kolay öğrenilebilecek şeyler için gereksiz zamanlar ayrılırken, daha zor olanlar için neredeyse hiç zaman ayrılmamaktadır. Hukuk fakültesinde gelip gidenleri, insan, hem de büyük sorumluluklar taşıyacak önemli insanlar ve yarının hukukçuları olarak değil, sadece öğrenci olarak görüyoruz. Gerçek hukukçular değil, sadece hukuk fakültesi mezunu yetiştirmekle uğraşıyoruz. Oysa hukuk fakültesi mezunu olmak, gerçekten hukukçu olmak değildir. Kavramlara, kurumlara, kurallara, kaynaklara ve en önemlisi kendisine (4 + 1 K Formülü denilebilir) hâkim olmadan hukukçu olunamaz; ama bizim bu yönde sistematik ve kurumsal bir tercihimiz, çabamız ve amacımız geçmişte de olmamıştır ve bugün de yoktur.

Bir başka örnek için ise, "*bugün Türkiye'de en etkili yerlerde olan, yüksek mahkemelerde yer alan, Bakanlık bürokrasisinin ve birinci sınıf hâkimlerin önemli kısmını, hukuk fakültesi dekanlarının neredeyse tamamı oluşturanlar hangi hukuk fakültelerinden mezundur?*" sorusunun cevabına bakmak yeterlidir. Zira Türk hukuk hayatının bozulma sebeplerinin başında,

yeni açılan hukuk fakülteleri ve buradan yetişen hukuk fakültesi mezunları gösterilmektedir. Oysa bugün ortaya çıkan manzaradan en az sorumlu olan kitle, bu yeni fakültelerden mezun olanlardır. Çünkü şu anda Yüksek Yargıda yer alan üyeler, Bakanlık bürokrasisinin ve birinci sınıf hâkimlerin ağırlıklı kısmı, hukuk fakültesi dekanlarının neredeyse tamamı İstanbul veya Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. Bugün etkili ve yetkili yerlerde olan mezunlar, bu iki önemli Fakültenin (biri Osmanlı İmparatorluğundan gelen, diğeri Cumhuriyetle başlayan bir geleneğin öncüsüdür), bugün şikâyet edilen sistemden önceki dönemlerdeki eğitiminin ürünüdür. Bugüne kadar, hukuk alanında akademik unvanların verilmesinde de, en önemli ağırlığı olan (ve halen) hocalar, bu fakültelerin hocalarındadır. Türkiye'nin en eski üçüncü fakültesi ve otuz yıllık geçmişi olan Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu olanlardan bile daha Yargıtay ve Danıştay üyesi yoktur^(*). Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu profesör sayısı -5 tanesi son iki ayda olmak üzere-, toplam on tanedir. Bunu belirtmemizin sebebi, eğer bir sorumluluk çıkartılacaksa, bu sorumluluk da, yeni fakültelerin ve yeni fakülte mezunlarının en azından şimdilik önemsenecek bir payının olmadığıdır. Bu örneklememiz, Türkiye'nin eski ve köklü Fakültelerine ve o Fakültelerdeki büyük hukukçulara yönelik eleştiri yöneltmek değil, gerçek bir sistemin ve planlamanın bulunmadığını, hukuk eğitiminde bugün değil, dün de ciddi bir politika izlenmediğini göstermek içindir. Eğer, dün her şey çok güzeldi, mükemmel hukukçular yetişti de, bugün her şey bozuldu diyorsak, o zaman şu anda tüm yetkiyi elinde tutan ve dün yetişen hukukçular neden duruma vaziyet etmemekte, en azından kendi noktalarında bir düzeltme meydana getirememektedirler sorusunun da cevabı verilmelidir. Mesele, dün bugün meselesi değil, mesele sistem ve bakış açısı meselesidir. Bu bakışın içinde gerçek insan unsuru olmamıştır ve halen de yoktur.

Bir diğer örnek ise, bugün lisansüstü eğitimde ve akademik unvanların dağıtımında, ölçünün neredeyse kaybolmuş olmasıdır. Her gün, bu konuda görünürdeki standartlar artırılmakta, neredeyse belirli akademik kadrolara başvuru da ağızla adeta kuş tutulması aranmakta, yayın sayıları görünürde artmakta, ancak bu şekli standartlar yükseltildikçe akademik kalite ve akademisyen kalitesi düşmektedir. Çünkü öze, gerçek hukukçu ve hoca arayışına, gerçekten öğrenciye yönelik yarara ve yayınların kalitesine değil, bazı kataloglardaki yayın sayısı ve rakamlara, unvan ve makamlara önem verilir hale gelmiştir. Osmanlı'nın çöküşündeki "beşik uleması"na paralel olarak şu anda hatıra binaen unvanlar verilen "hatır uleması" ortaya çıkmıştır. Bu hatır ulemaları, kendi ehliyetsizliklerine paralel olarak ehliyet ve liyakat ölçüsünü koruyamadıklarından, belki kendilerinden de daha düşük kalitede insanlar yetişmesine yol açmakta, daha kaliteli insanların ortaya çıkmasına da gizli bir kıskançlıkla engel olmakta, kendilerini ise mükemmel hukukçular zannetmektedirler. İşin en acı tarafı da budur.

* Bu tebliğ Kurultay'da sunulduktan bir hafta sonra, Dokuz Eylül Üniversitesi mezunu (bizim yaptığımız tespitlere göre) üç hâkim ilk defa Yargıtay üyeliğine atanmıştır.

III. Hukuk Meslekleri Bakımından İnsanın Unutulmuş Olması

Temel hukuk mesleklerinde, insan seçimi ve gerek staj gerekse meslek içi eğitimin ciddiyeti sürekli tartışılmaktadır. Bu tartışmaların bir kısmı belki haklı değildir; ancak birçoğunda haklılık payı vardır. Bu eleştirimiz de yine bugüne yönelik değil, geçmiş on yıllardan gelen bir eleştiridir.

Gerek hâkim sayısı gerekse dünya standartlarındaki kalitesi bugün ciddi bir tartışma konusudur. Bir an önce, belirli asgarî kaliteyi de gözeterek ve objektif ölçülere bağlanmış yazılı ve mülakat sınavlarıyla yeterli hâkim alınmalı ve çok özel ve iyi bir eğitimden geçirildikten sonra, görev verilmelidir. Ancak, kanaatimizce, hâkimlerin göreve başlamadan önce hâkim yardımcısı, uzman vb. statüde mutlaka belirli bir süre (en az beş yıl) adli mekanizma içinde çalıştırılması, tecrübe ve olgunluk kazanması zorunludur. Bugün için, artık hukuk fakültesi mezunu sayısında sorun yoktur; önemli olan bunların arasından en kaliteliğini seçerek, gerekirse belirli bir süre için çok yoğun ve kaliteli bir staj eğitimi ile bu genç hukukçuları hukuk uygulamasına kazandırmanın yolunu bulmaktır. Son yıllarda, özellikle binlerce kişinin arasından hâkim stajyerlerinin seçilmesi sebebiyle, aslında özel bir çabanın ve planlamanın değil, büyük sayılar kuramının yansıması olarak önceki dönemlere nispeten daha kaliteli hâkim adayı kitesi ortaya çıkmıştır, bunların iyi değerlendirilmesi gerekir.

Yargının bir diğer ayağı olan avukatlık kurumu ve savunma mesleği ise, içler acısı bir durumdadır. Herhalde şu anda Dünya'nın en kolay avukat olunan ülkesi Türkiye'dir. Mesleğin dünya ile rekabet etmesi bir yana, asgarî bir standardı tutturduğu dahi söylenemez. Türkiye, bugün avukatların belirli standartlarla yetiştiği, işbirliği halinde çalışacağı, uzmanlığa dayalı ortak avukatlık bürolarının bulunduğu, Dünya ile rekabet edecek bir zeminin yakınının da dahi değildir. Şu anda Türk avukatlar, çok önemi işlerde yabancı avukatlık bürolarının alt bürosu ve taşeronu olarak iş yapmayı kabullenmiş durumdadırlar. Yıllarca avukatlıkta uzmanlaşmaya, şirketleşmeye karşı çıkan zihniyet sonucu, Türk avukatlar maalesef bugün yabancı hukuk bürolarının sadece alt çalışanı olmayı kabullenir, hatta bununla bazen övünür hale gelmiştir.

Gerek avukatlık gerek hâkimlik mesleklerinde mesleğe giriş sorunludur. Özellikle avukatlıkta giriş sınavının kaldırılmasının vebalini, bu sınavı kaldıranlar uzun süre taşıyacaklardır ve hukukçudan şikâyet etmeye de hakları yoktur. Yanılgının temelinde, her hukuk fakültesi mezununun sanki doğal olarak hâkim, savcı, noter ve avukat olabilirmiş şeklindeki anlayış yatmaktadır. Oysa fakülte bitirmek başka, bir mesleğe uygunluk ve o mesleği icra başka bir şeydir. Bu ayrım, maalesef yapılamamakta, birilerine iş alanı yaratmak, ülkenin hukukunun ve geleceğinin ayakta kalmasının önüne geçirilmiştir. Başka bir yanılgı da, sadece o meslek mensuplarından oluşan jürilerin sınav yapması ve bu sınavların da sadece yazılı olması anlayışıdır. Şüphesiz, bir mesleğe girerken, o mesleğin mensuplarının ağırlıklı söz hakkı bulunmalıdır. Ancak, hukukun diğer alanlarının temsilcilerinin de, belki azınlık da olsa sınav jürilerinde bulunması, meslek şovenizminin önüne geçme yararı yanında, objektifliği, hukuk meslekleri-

nin bütünlüğünü, kurumların işbirliği ve dayanışma içinde çalışmasını sağlamaya katkısı olacaktır. Hukuk insanla ilgilidir. O zaman sadece kâğıt üstünde yapılacak ve objektif olduğu iddia edilen sınavlarla sonuç alınamaz. Bu sebeple, sözlü sınav, objektif ölçüler uygulanarak mutlaka muhafaza edilmelidir. Hukukçuluk sadece bilgi meselesi değil, ayrıca bir kişilik ve kimlik meselesidir. Hukukçu duruşu, salt soğuk sınav kâğıtlarıyla değil, sıcak diyaloglar, iletişim ve tecrübe ile anlaşılabilir.

Staj ve meslek içi eğitimin mutlaka gözden geçirilmesi gerekir. Bugün staj eğitimi, göstermelik ve amaca hizmet etmeyen, meslek içi eğitim ise, neredeyse yok denecek seviyededir. 22 yaşında fakülte bitirip, 23-24 yaşında stajını tamamlayan kişi hâkim olabilmekte, bu yaştaki bir kişi yüksek mahkemelerde dahi avukatlık yapabilmektedir. Sosyal bilimlerde, çok erken yaşta dahi çıkmaz. Çünkü sosyal bilimler, hem bilgi hem de kişilik birikimiyle, zamanla olgunlaşılabilen alanlardır. 45 yaşından önce Yargıtay'a üye seçmeyen sistem, 23 yaşında Yargıtay'da avukat olarak savunma yapmaya izin verebilmektedir. 24 yaşında, ancak bürokrasinin en alt kademelerinde çalışmaya izin veren sistem, en önemli davaları ve insanların hayatlarını bu yaştaki kişilere teslim edebilmektedir. Çünkü hukuk mesleklerinde insan odaklı anlayış terkedilmiş, iş mekanikleştirilmiştir. Hukuk mesleklerini icra edenlerin birçoğu, kitap ve makale okumak bir yana, kanun dahi okumadan dilekçe ve karar yazmaktadırlar. Herkes her şeyi bildiğini düşündüğü için, okumak, meslek içi eğitim almak adeta bir zul addedilmektedir. Yargılananlara insan olarak değil, gelip giden evrak, birer dosya numarası olarak bakılmaktadır. Yargılayanlar ve savunanlar, yargıladıkları ve savunduklarının insan olduklarını unutmuşlardır. Yargı organlarında, en basitinden "siz" şeklindeki hitap şekli kaybolmuş, herkes "sen"leşmiştir. Saatlerce duruşma kapılarında mecbur ve mahkûm şekilde bekleyen avukatların kişilikleri kaybolmakta, ruhen tükenmekte, hazırlıksız avukatlar karşısında, hâkimler boşuna zaman tüketmektedir. Bilgiyle değil, hatır ve gönülle iş bitirmek mutad hale gelmiş, kanıksanmış, hatta aranır, tercih edilir, hatta ne yazık ki taltif edilir bir durum olmuştur.

Hukuk mesleklerini icra edenler, artık "insan" değil de, soyut "hâkim", "savcı" ve "avukat" denen, adeta ayrı bir tür ve adliye mekanizması içinde yer alan varlıklar olarak algılanmaktadır.

Hukuk mesleklerinde bilginin yerini alışkanlıklar ve hurafeler almıştır. Yıllardır süregelen yanlış alışkanlıklar, bilgi zannedilir olmuş; böylece özünden ve aslından koparılan hukuk uygulaması "teori başka, uygulama başka" hurafesinin ve safatasının arkasına sığınır hale gelmiş, daha da vahimi, genç hukukçuların taze zihinleri bu hurafe ile doldurulur hale gelmiştir.

IV. Toplumun Samimi Bir Hukuk Arayışında Olmaması

Ülkemizde her gün hukuktan ve hukuk uygulamalarından şikâyetçi olunmasına rağmen, devletin en üst katlarından en alt sosyal seviyesindeki insana kadar, hukuku ihlâl etmek, özümsemek bir alışkanlık haline gelmiştir. Bugün ne yazık ki, iktidarın ve muhalefetin hâkimleri varmış gibi, çarpık ve hukuk devletinde olmaması gereken görüntüler ya da toplumda böyle

bir algı mevcuttur. Bunun doğru olup olmamasından daha çok, böyle bir algının oluşması bile tehlikedir. Çünkü bazı şeylerin şüyu vukuundan beterdir.

Ne yazık ki, herkes kendi lehine olduğu zaman “Türkiye bir hukuk devletidir, hukuka saygı göstermek, yargı kararını beklemek gerekir” derken; biraz menfaatine dokununca “hukuk katlediliyor” ön yargısı ile yaklaşmaktadır. Ve ne acıdır ki, her ikisi de duruma göre doğrudur, lakin bunu seslendirenler doğru bir şekilde seslendirmemektedirler.

Toplum, gerçekten bir hukuk arayışında mıdır? Gecekondu yapıp af bekleyen, çalışmayıp okuldan atılıp af bekleyen, borcunu ödemeyip af bekleyen, vergisini ödemeyip af bekleyen, komşusunun hukukunu gözetmeyen, bir sıraya hariçten girip öne geçmeyi açığözlük addeden, kurallar uygulansın ama önce benim oğlum ya da kızım işe girsin bunun için bir torpil bulayım diyen, iş iş diye bağırıp bir iş bulunca vatandaşa zulmeden, kolaycılığa kaçan, tayin edildiği yeri beğenmeyip sürekli kuralları zorlayan, daha basitinden kırmızıda geçmeyi marifet sayan, sokağa tüküren, kendisi güçsüzken şikâyet edip gücü ele geçirdiğinde aynı haksızlığı yapan bir insan topluluğunun hak arayışı ne kadar ciddî ve samimidir? Bunları yapmanın yanında, bunları yapmaya bazen de mecbur ve mahkûm bırakılan bir toplum hukukun neresindedir?

Sistematik, bilinçli ve kanıksanmış şekilde hukuka aykırı davranış sergilemek alışkanlık haline gelmiştir. Hukuk kurumları, yargı organları dahi kendilerine ilişkin kuralları uygulamamaktadır. Bunun için her gün mahkemelerde hiçe sayılan usûl kurallarına bakmak yeterlidir. Zira yargılama hukuku, hukukçuların hukukudur. Ancak, bugün her hâkimin her avukatın kendine has bir usûlü oluşmuş, yargılama kuralları neredeyse metruk hale gelmiştir. Yargı organları en şekli ve açık kuralları dahi uygulamamaktadırlar.

Sonuç olarak, bugün toplumun en altından en üst kademesine kadar, hukuk, sadece işine yarayanın elinde kullanacağı silahtan başka bir şey değildir. Hatta etik amacı adalet olan hukuk, zaman zaman bizzat kötülüklerin ve haksızlıkların aracı olarak kullanılmaktadır.

V. Hukuk Reformlarındaki Samimiyetsizlik ve Göstermecî Uygulamalar

Hukuk reformlarında samimi olunmak isteniyorsa, bunu gerçekleştirecek olanların önce kendi kusurlarından başlaması, öz eleştiri yapması, kendi yanlışını ortaya koyması, bunu düzeltmek için samimi bir gayret göstermesi, başkasına yönelik eleştirisini, onu güç duruma düşürmenin geçici tatmini yerine, sorunu çözmeye yönelik samimi bir tespit olarak ortaya koyması gerekir. Oysa sorun çözmede ve adalet mekanizmasında söz sahibi olanlar, gerçek önceliklerle değil, kendi öncelikleri ile hareket etmektedirler.

Bugün ülkemizde hukukun temel sorunlarını neredeyse hukuk fakültesine yeni başlayan öğrenciler bile bilmektedir; yargının sorunları bakımından, farklı ton ve şekilde ifade edilse de, aslında üzerinde birleşilen konular, ayrılıklardan daha büyüktür. Sorun neden çözülmemektedir? Çünkü gerçekten sorun çözme iradesi yoktur; çözümde samimiyet yoktur. Sadece görünürde bazı şeyler yapılmakta, ancak basit ama derin meseleler çözülmek istenmemektedir. Bu

bozuk çark, o kadar çok menfaat grubu oluşturmuştur ki, bu menfaate sahip olanlar bu gücü bu kolaylığı terk etmek istememektedirler.

Yeni kurallar koymak, yeni kurumlar kurmak, yeni teknikler kullanmak bu sorunları çözmez, çözemez. Yeni kuralları, eskisi gibi uygulayacaksak, yeni kurumları eski kafalarla doldurup eski uygulamalarla devam edeceksek, yeni tekniklerle işi hızlandırmak suretiyle hakkın daha çabuk ihlâl edilmesine hizmet edeceksek, neyin, kime faydası olacaktır? Yeni bir anlayış, yeni bir kavrayış, yeni bir insan modeli oluşturmadıkça sorun çözülmeyecektir. Ciddî ve samimi olacaksak, önce yanlışlarımızı ikrar edip, sonra pişmanlık duyup sonra da, basit ama etkili tedbirler almaktan kaçınmamalıyız. Önce toplumda adalet hissi uyandırılmalı ve inandırılmalıdır. Sonra, yeni hukukçu kitlesi teknik hukuk bilgisinin ötesinde adalet hissi ile donatılmalı; mevcut hukukçu kitlesine eski alışkanlıkları terk ettirilmeli, buna ikna edilmeli, gerektiğinde bu konuda zorlayıcı tedbirler alınmalıdır.

Sonuç

Sonuç olarak, bugünkü hal ve mevcut anlayışla bir hukuk reformu yapılacaksa, peşinen başarısızlığa uğrayacağını söylemek bir kehanet olmayacaktır. Çünkü bugün gelinen noktada, hukukun içinden insan ve insanî değerler çıkartılmış, hukuk mekanik bir hal almış, bu makine doğruyu ve yanlış ayırt etmeden, içine atılanı öğütür hale gelmiştir.

Bugün Ülkemizde hukukun ciddî şekilde vicdan, ahlâk ve insan sorunu vardır. Bu sorun çözülmeyen, yapılacak bir hukuk reformu bir yana, en küçük düzenleme dahi başarısızlığa mahkûmdur.

